

DANIJELA TERŠKAN

LOKALNA ZGODOVINA V UČNIH NAČRTIH ZA OSNOVNO IN SREDNJO ŠOLO

Uvod

"Če ne želimo, da bi morali učenci samo 'verjeti' učiteljevemu pripovedovanju zaradi njegove avtoritete in da bi zapustil zgodovinski pouk v njih le dolgočasen spomin na knjižno razlago zgodovinskih dogodkov, če hočemo, da bi preteklost zaživel pred njihovimi očmi v pravi podobi in da bi bil pouk zgodovine integriran v realnosti, potem je potrebno segati tudi po stvarnih dokazih in vidnih sledovih preteklosti ... po zaslugi učiteljeve aktivnosti postanejo učenci na ta način sposobni, da opazujejo, kar je preteklost zapustila, in povezujejo 'malo zgodovino' svojega kraja z 'veliko zgodovino sveta' ..." ¹

Poznavanje in razumevanje nastanka, vzrokov nastanka in razvoja domačega kraja prispeva k cenjenju lastne kulturne dediščine. ² Poznavanje kulturne dediščine domačega kraja je tudi osnova za poznavanje slovenske kulturne dediščine. Učenci se tako pripravljajo na samostojno in odgovorno delo v družbi, se zadevajo okolice in vse kar se dogaja okoli njih, sodelujejo v kraju, prispevajo k razvoju okolice – domačega kraja ter poskušajo razumeti preteklost iz perspektive ljudi, ki so živeli v preteklosti. Učenci pri predmetu Zgodovina v osnovnih in srednjih šolah "pridobijo znanje o slovenski kulturni dediščini in jo vrednotijo ter razvijajo zavest o slovenski narodni identiteti in državni pripadnosti;" ³ "vrednotijo kulturno dediščino v splošnem in nacionalnem okviru, se ozaveščajo o pomenu ohranjanja lastnih kulturnih tradicij in pridobivajo evropske kulturne in civilizacijske življenjske vrednote." ⁴

Namen prispevka je prikazati vlogo in pomen lokalne zgodovine pri skupnih in izbirnih predmetih v osnovni in srednji šoli, še posebej pa izpostaviti vlogo lokalne zgodovine oz. zgodovine domačega kraja pri predmetu Zgodovina.

Lokalna zgodovina v učnih načrtih za osnovno šolo

V devetletni osnovni šoli učni načrti vključujejo vsebine lokalne zgodovine oz. domačega kraja pri naslednjih skupnih predmetih: spoznavanje okolja, družba, državljanska vzgoja in etika, zgodovina, geografija in glasbena vzgoja.

1 Maréchal, Paul (1956). *Comment enseigner l'histoire locale et régionale*. Paris: Bibliothèque. V: Zgonik, Mavricij. (1974). *Zgodovina v sodobni šoli*. Ljubljana: DZS, str. 330.

2 Weber, Tomaž (1994). Načrtovano (projektno) in celostno (integrirano) delo pri pouku zgodovine v razredu ali na terenu (muzeju, galeriji in arhivu). V: *Zgodovina v šoli*. Letnik III. Št. 1, str. 39.

3 Predmetni katalog – Učni načrt. Zgodovina. Ekonomska, tehniška in umetniška gimnazija. 210 ur. 26. 3. 1998, str. 3.

<http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

4 Predmetni katalog – Učni načrt. Zgodovina. Gimnazija. 280 ur. 26. 3. 1998, str. 3. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004). "Slovenska zgodovina, zgodovinske izkušnje in kulturna dediščina so umeščene v širši srednjeevropski in evropski prostor. To omogoča boljše razumevanje vplivov na dogajanja in njihovo medsebojno povezanost, to pa ustreznejše povezovanje obče in narodne zgodovine in daje bolj celovit pogled na zgodovinska dogajanja in procese. S tem dobiva domača zgodovina pravi pomen in razsežnost." Prav tam, str. 2.

Vsebina lokalne zgodovine oz. vsebina domačega kraja je vključena tudi med učne cilje. Npr. pri predmetu Spoznavanje okolja se učenci seznanjajo z lokalno preteklostjo, odkrivajo in spoznavajo značilnosti domače pokrajine in življenja človeka v tej pokrajini ter razvijajo spoznanja o človekovem spreminjanju okolja in razvijajo pozitiven odnos do pokrajine, ki jih obdaja.⁵ Pri predmetu Družba pa "spoznajo življenje ljudi v preteklosti (zlasti v domači pokrajini) in ga primerjajo z življenjem v današnjem času."⁶ Najbolj pa je lokalna zgodovina vključena v učni načrt Družba v 4. razredu pri temi Soseska (domači kraj, razvoj domačega kraja), kjer učenci znajo razčleniti naselje ter opisati obliko in lego naselja; spoznavajo najpomembnejše gospodarske in negospodarske dejavnosti, komunalne dejavnosti in vlogo posameznika pri prizadevanju za urejenost naselja; vrednotijo urejenost naselja in posledice posegov v okolje;⁷ raziskujejo "razvoj domačega kraja skozi kulturnozgodovinske spomenike; razvoj in spreminjanje vloge domačega kraja; življenje v naselju nekoč in danes; preteklost svoje šole, njen nastanek in razvoj; načine pouka; /razumejo/ naravne danosti za nastanek in razvoj domačega kraja; /uporabijo/ spoznanja o preteklosti šole in jih zapišejo v časovni trak; /predvidevajo/ naravne in družbene danosti, ki bodo vplivale na razvoj domačega kraja; razvoj šole v prihodnjem obdobju; /primerjajo/ dobre in slabe strani življenja nekoč in danes; vlogo podeželskega in mestnega naselja v preteklosti."⁸ V 5. razredu pa je lokalne zgodovine oz. vsebin domačega kraja bistveno manj, saj učenci spoznavajo bolj širo domačo pokrajino (naravne značilnosti, gospodarstvo nekoč in danes, povezanost ljudi, naselja, pokrajine v preteklosti in danes, zgodovinski razvoj v domači pokrajini) ipd.⁹

V učnem načrtu za zgodovino v osnovni šoli pa je le en splošni učni cilj, ki je povezan z lokalno zgodovino: učenci "se na primerih iz krajevne zgodovine ozaveščajo o pomenu ohranjenih slovenskih kulturnih tradicij."¹⁰ Čeprav med učnimi temami in vsebinami v učnem načrtu za posamezni razred lokalne zgodovine od 6. do 9. razreda ni zaslediti, pa se med operativnimi cilji v 6. razredu pojavljajo tudi cilji, ki so povezani z lokalno zgodovino pri naslednjih temah: Kaj uči zgodovina in kako spoznavamo preteklost?; Gradbeništvo – arhitektura; Kulturna dediščina, šege in navade: "ob primerih, povezanih z zgodovino domače pokrajine, spozna da med ustne zgodovinske vire sodi tudi 'ljudsko izročilo' z zgodovinsko tematiko; spoznava pomen ohranjanja in čuvanja virov in se navaja tudi sam na zbiranje virov za lokalno zgodovino;"¹¹ spoznava razliko med kmečko, mestno in sakralno umetnostjo (na primerih krajevne arhitekture); ob slikovnem gradivu, delu na terenu ali v okviru kulturnih in naravoslovnih dni spozna pomen ohranitve domače pokrajinske arhitekture;¹² zbere podatke o domačih obrteh, ki so se ohranile do danes (npr. čipkarstvo, suha roba), opiše najbolj znane šege in navade v domači pokrajini, našteje nekaj jedi, ki so značilne za domači kraj."¹³

5 Učni načrt. Spoznavanje okolja. 1., 2. in 3. razred osnovne šole. 3. 12. 1998, str. 6. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

6 Učni načrt. Družba. 4. in 5. razred osnovne šole. 29. 10. 1998, str. 5. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

7 Prav tam, str. 12.

8 Prav tam, str. 13.

9 Prav tam, str. 25.

10 Učni načrt. Zgodovina. 6., 7., 8. in 9. razred osnovne šole. 29. 10. 1998, str. 6. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

11 Prav tam, str. 12.

12 Prav tam, str. 13.

13 Prav tam, str. 14.

Preglednica št. 1: Domači kraj v osnovni šoli pri skupnih predmetih¹⁴

Predmeti/Razred	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Spoznavanje okolja	✓	✓	✓						
Družba				✓	✓				
Geografija									✓
Zgodovina						✓			
Državlјanska vzgoja in etika							✓	✓	
Slovenščina ¹⁵									
Glasbena vzgoja	✓	✓	✓	✓					

V učnih načrtih izbirnih predmetov pa je vsebina domačega kraja vključena v naslednje predmete: geografija (raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja), etnologija (sodobnosti z razsežnostmi dediščine, srečanja s kulturami in načini življenja), okoljska vzgoja, turistična vzgoja, umetnostna zgodovina.

Tako npr. pri izbirnem predmetu Turistična vzgoja učenci lahko spoznajo domači kraj, "o/dkrivajo in vrednotijo tiste sestavine življenja v domačem kraju in regiji, ki bi lahko obogatile obiskovalce in tudi njih same; /s/e vključujejo v turistično življenje domačega kraja in pri tem spoznavajo ljudi in ustanove, ki se ukvarjajo s turizmom in živijo od njega; /s/poznavajo turistične poklice in možnosti zaposlovanja v turističnih dejavnostih ter razvijajo sposobnosti za opravljanje najrazličnejših del v turizmu."¹⁶

Tudi izbirni predmet Raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja vključuje natančno preučevanje naravno-geografskih in družbeno-geografskih značilnosti, varstvo okolja ter varstvo naravne in kulturne dediščine v domačem kraju in njegovi okolici.¹⁷

Preglednica št. 2: Domači kraj v osnovni šoli pri izbirnih predmetih¹⁸

Izbirni predmeti/ Razred	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Verstva in etika									
Umetnostna zgodovina							✓		
Turistična vzgoja							✓		
Geografija: Raziskovanje domačega kraja in varstvo okolja									✓
Državlјanska kultura									✓
Etnologija								✓	✓
Okoljska vzgoja							✓	✓	✓

¹⁴ Prazen prostor v preglednici pomeni, da se vsebine ne nanašajo na domači kraj.

¹⁵ Slovenščina v učnem načrtu ne vključuje raziskovanja domačega kraja, predstavlja pa slovenski jezikovni prostor in kulturno dediščino.

¹⁶ Učni načrt za izbirni predmet. Turistična vzgoja. Tretja triada. 1. 6. 2000, str. 4. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

¹⁷ Učni načrt za izbirna predmeta. Geografija: Življenje človeka na Zemlji; Raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja. 8. in 9. razred. 3. 12. 1998, str. 9. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

¹⁸ Prazen prostor v preglednici pomeni, da se vsebine ne nanašajo na domači kraj. Nekateri izbirni predmeti so lahko v 7., 8. ali 9. razredu.

Učitelji lahko vsebine domačega kraja vključijo tudi v ostale izbirne predmete: npr. vzgoja za medije (radio, televizija, tisk), retorika, likovno snovanje, glasba, informacijsko opismenjevanje, kmetijstvo, plesne dejavnosti, prehrana, slovenščina (gledališki klub, literarni klub, šolsko novinarstvo).

Šola pa bi se lahko izvajala tudi v domačem kraju. "Čim več o naravi vemo, bolje jo razumemo in raje jo imamo. Lahko bi rekli, da tudi znanje odpira pot do srca. Zato je v naravnem okolju treba izrabiti sleherno priložnost za pridobivanje novih spoznanj in širjenje obzorja. V šoli v naravi lahko nazorno spoznavamo naravoslovne, geografske, zgodovinske, kulturne, etnološke in druge značilnosti kraja, kjer bivamo. V živo in doživeto se lahko učenci naučijo marsičesa, kar pri rednem pouku v šoli spoznavajo le iz učbenikov."¹⁹

Domovi Centra šolskih in obšolskih dejavnosti v Sloveniji nudijo veliko možnosti spoznavanja in preučevanja lokalnega področja in s tem tudi lokalne zgodovine določenega področja v Sloveniji. Glavni cilji družboslovnega področja so:

– "Z delom na terenu pripomoremo k oblikovanju pozitivnega odnosa do naravne in kulturne dediščine,

– omogočamo razvijanje pozitivne samopodobe, samostojnost in komunikativnost,

– razvijamo timsko delo,

– učenci na konkretnih vzorcih spoznavajo geografska, zgodovinska in druga družboslovna dejstva, pojme, zakonitosti,

– dijaki uresničujejo svojo obveznost v sklopu obveznih izbirnih vsebin,

– šolski učitelji lahko glede na svoje želje in potrebe z izbiro ustreznih ciljev dosežejo, da učenci v času šole v naravi bodisi utrdijo, dopolnijo ali nadgradijo že obravnavano učno snov bodisi spoznajo novo."²⁰

Teme, ki so trenutno zastopane v šoli v naravi za zgodovino v osnovni šoli, pa so naslednje: bilo je nekoč (bivališča in delo – kaj so nam zapustili predniki), varovanje kulturne dediščine, kraj, kulturna dediščina, šege in navade, kulturne značilnosti in dediščina, zgodovinski razvoj v pokrajini, domače obrti, plesi, ostanki preteklosti, človek ustvarja in razmišlja, pridelovanje hrane, kmečka orodja iz preteklosti, Slovenci v različnih obdobjih zgodovine (prazgodovina, Rimljani v naših krajih, Turki itd.)²¹ Poleg teh tem pa so vključene tudi etnografske, geografske, sociološke, kulturne, športne, okolje-varstvene vsebine, ki so primerne za medpredmetno učno delo tudi v šoli v naravi za osnovnošolce in srednješolce. Učenci se usposabljaajo za opazovanje ter za samostojno in odgovorno ravnanje v naravnem in družbenem okolju.²²

Najpogostejše se vsebine domačega kraja v osnovnošolskih učnih načrtih nanašajo na naravno-geografske značilnosti (spoznavanje okolja, družba, geografija, etnologija, umetnostna zgodovina, turistična vzgoja, okoljska vzgoja, raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja), na kulturno dediščino (spoznavanje okolja, družba, geografija, zgodovina, slovenščina, glasbena vzgoja, umetnostna zgodovina, turistična

19 Kristan, Silvo, Šola v naravi. Radovljica 1998: Didakta, str. 50.

20 V naravo z glavo. Zakaj pa ne? (2002). Ljubljana: Center šolskih in obšolskih dejavnosti, str. 35. Cilji so v skladu z učni načrtom: Šola v naravi za 9-letno osnovno šolo. Koncept. Sprejeto na 46. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje. 13. 12. 2001, str. 5–6. http://www.mszs.si/slo/ministrstvo/organi/solstvo/viprogrami/os/9letna/pdf/sola_v_naravi.pdf (14. 8. 2004).

21 Tematski sklopi so predstavljeni za prvo, drugo in tretje triletnje v osnovni šoli, v: V naravo z glavo. Zakaj pa ne? (2002). Ljubljana: Center šolskih in obšolskih dejavnosti, str. 36.

22 Šola v naravi za 9-letno osnovno šolo. Koncept. Sprejeto na 46. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje. 13. 12. 2001, str. 5. http://www.mszs.si/slo/ministrstvo/organi/solstvo/viprogrami/os/9letna/pdf/sola_v_naravi.pdf (14. 8. 2004).

vzgoja, etnologija, raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja), na skrb za domači kraj (spoznavanje okolja, družba, geografija, državljanska vzgoja in etika, turistična vzgoja, raziskovanje domačega kraja in varstvo njegovega okolja, etnologija, okoljska vzgoja) in na družino (spoznavanje okolja, družba, zgodovina, državljanska vzgoja in etika, državljanska kultura, etnologija, verstva in etika).²³

Ceprav lokalna zgodovina neposredno ni vključena v učni načrt za osnovno šolo pri zgodovini pri posameznih razredih, razen pri nekaterih vsebinah in ciljih 4. razreda (razvoj domačega kraja) ter pri splošnem cilju in pri operativnih ciljih za 6. razred, pa bi se lahko lokalna zgodovina vključila v različne izvenšolske dejavnosti pri predmetu Zgodovina, npr. ogled muzeja, arhiva in kulturno-zgodovinskih znamenitosti kraja, terensko delo, krožek, raziskovalni tabor, šola v naravi itd. Na ta način bi se povečala tudi vloga lokalne zgodovine v osnovni šoli pri predmetu zgodovina.

Lokalna zgodovina v učnih načrtih za srednjo šolo

V učnih načrtih za srednjo šolo (splošno, strokovno in poklicno izobraževanje) so vsebine lokalne zgodovine, še posebej pa vsebine domačega kraja, vključene v naslednje skupne predmete: študij primera za maturo v okviru predmeta Geografija, likovna umetnost, zgodovina v okviru predmeta Družboslovje, sociologija; med izbirnim predmeti pa tudi pri umetnostni zgodovini in študiju okolja.

Preglednica št. 3: Domači kraj v srednji šoli pri skupnih predmetih²⁴

Skupni predmeti/Šola	POKLICNA SREDNJA ŠOLA	STROKOVNA SREDNJA ŠOLA	SPLOŠNE IN STROKOVNE GIMNAZIJE 1. letnik	SPLOŠNE IN STROKOVNE GIMNAZIJE 2. letnik	SPLOŠNE IN STROKOVNE GIMNAZIJE 3. letnik	SPLOŠNE IN STROKOVNE GIMNAZIJE 4. letnik
Slovenščina ²⁵						
Geografija						(Študij primera za maturo) ✓
Likovna umetnost		✓	✓			
Zgodovina						
Družboslovje (geografija, zgodovina, državljanska kultura)	✓					
Sociologija		✓				✓
Glasba						
Psihologija						
Filozofija						

²³ Tudi v: Trškan, Danijela. Družboslovne vsebine v šoli v naravi. V: Zbornik. 1. strokovni posvet Didaktika v šoli v naravi. Tolmin 2004, 4.–6. 11. 2004. Ljubljana: Center šolskih in obšolskih dejavnosti, str. 7–8 (dalje: Trškan, Družboslovne vsebine ...).

²⁴ Prazen prostor v preglednici pomeni, da se vsebine ne nanašajo na domači kraj.

²⁵ Slovenščina v učnem načrtu ne vključuje posebej raziskovanja domačega kraja, ampak predstavlja slovenski jezikovni prostor in kulturno dediščino ter vsebuje domača in pokrajinska narečja pri vsebini, npr. v učnem načrtu za gimnazije. Predmetni katalog – Učni načrt. Slovenščina. Gimnazija. 560 ur. 26. 3. 1998. <http://www.mszt.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

Vsebina domačega kraja je sicer vključena tudi med učne cilje, vendar pa se nanaša na širšo pokrajino. Npr. pri geografiji se učenci usposabljaajo "za preučevanje in raziskovanje domače pokrajine; to pripomore k zanimanju zanjo, ter razumevanju le-te in pozitivnemu odnosu do nje. Razvijajo sposobnosti za odločanje o njenem razvoju."²⁶

Najbolj pa je prava lokalna zgodovina zastopana pri zgodovini v okviru predmeta Družboslovje v poklicnih šolah. Predvideno je 16 ur za široko temo Lokalna zgodovina. Široka tema vključuje temo Kraj in regija v zgodovinskem času in prostoru, ki vsebuje naslednje vsebinske poudarke: "pomembnejše kulturnozgodovinske znamenitosti; pomembne osebnosti in njihova ustvarjalnost; varovanje kulturne dediščine (obisk lokalnega muzeja ali spomenikov na prostem); položaj in vloga kraja v širšem prostoru; staro krajevno jedro – začetki kraja; cerkev in pokopališče – spomenika preteklega in sedanjega časa; življenje ljudi: bivališča, prehrana, noša, šege in navade, značilni poklici."²⁷ Natančno so v učnem načrtu določeni tudi učni cilji. Učenci ob slikovnem gradivu spoznajo družbeno–gospodarski in kulturni napredek kraja; v časovni trak postavijo prelomnice v zgodovini svojega kraja; ugotovijo in spoznajo glavne kulturnozgodovinske spomenike in se seznanijo s tem, kdo jih varuje; odkrivajo značilnosti krajevnega jedra, poiščejo informacije o nastanku kraja in označijo na časovnem traku; izvedejo ogled krajevnega pokopališča in cerkve, odkrijejo pomembne osebnosti iz preteklosti; datirajo začetke cerkve in ugotovijo arhitekturni slog in se pozanimajo za umetnike, ki so izdelali poslikave; napišejo poročilo o ugotovitvah in izdelajo plakat (fotografije in informacijski bilten); zberejo in predstavijo podatke o življenju, značilni prehrani, noši, navadah in običajih; ugotovijo, koliko je teh oblik še ohranjeno v sedanjosti.²⁸

Preglednica št. 4: Domači kraj v srednji šoli pri izbirnih predmetih

Izbirni predmeti/Šola	POKLICNA SREDNJA ŠOLA	STROKOVNA SREDNJA ŠOLA	SPLOŠNE IN STROKOVNE GIMNAZIJE 1. letnik	SPLOŠNE IN STROKOVNE GIMNAZIJE 2. letnik	SPLOŠNE IN STROKOVNE GIMNAZIJE 3. letnik	SPLOŠNE IN STROKOVNE GIMNAZIJE 4. letnik
Umetnostna zgodovina				✓		
Študij okolja			✓			
Likovno snovanje				✓		

Pri izbirnem predmetu Umetnostna zgodovina učenci izostrijo "pogled na umetnostno dediščino domačega kraja, domačega okolja in celotne Slovenije,"²⁹ pri izbirnem predmetu Študij okolja se seznanjajo z navadami, ki zmanjšujejo onesnaževanje okolja v

²⁶ Predmetni katalog – Učni načrt. Geografija. Gimnazija. 210 + 35 ur. 7. 5. 1998, str. 3. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

²⁷ Predmetni katalog. Družboslovje. 350 ur. (Geografija, zgodovina in državljanska kultura) v srednjem poklicnem izobraževanju. 4. 7. 2002, str. 7. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

²⁸ Prav tam, str. 7. +

²⁹ Predmetni katalog – Učni načrt. Umetnostna zgodovina. Izbirni predmet. Splošna gimnazija. 35 ur. 7. 5. 1998, str. 2. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

njihovem domu, izdelajo tudi načrt za varčevanje z vodo in energijo v domačem gospodinjstvu ter spoznajo tudi fizikalne dejavnike okolja, ki škodujejo zdravju;³⁰ pri izbirnem predmetu Likovno snovanje pa oblikujejo makete mestne ali vaške arhitekturne tvorbe.³¹

Najpogostejše se vsebine domačega kraja v srednješolskih učnih načrtih nanašajo na naravno-geografske značilnosti (geografija, družboslovje, likovna umetnost, glasba, umetnostna zgodovina, študij okolja), na kulturno dediščino (zgodovina, geografija, likovna umetnost, družboslovje, glasba, umetnostna zgodovina, študij okolja, slovenščina), skrb za okolje (geografija, likovna umetnost, družboslovje, sociologija, študij okolja) in na družino (sociologija, družboslovje, likovna umetnost, psihologija).³²

Ugotavljamo, da učni načrti v srednji šoli vključujejo manj lokalne zgodovine (manj skupnih in izbirnih predmetov), pri predmetu Zgodovina pa je lokalna zgodovina vključena le v poklicnih šolah v okviru predmeta Družboslovje. Vsebina lokalne zgodovine oz. domačega kraja pa bi bila lahko vključena zlasti pri naslednjih izbirnih predmetih v splošnih srednjih šolah: Državlanska kultura, Knjižnična informacijska znanja, Kulturno-umetniške vsebine, Vzgoja za mir, družino in nenasilje, Vsebine s projektnim delom, Ekologija, Ljudski plesi, Tečaj fotografije, Medpredmetne vsebine z ekskurzijo, taborom itd.; Metodologija raziskovalnega dela, Športni tabori in šole v naravi, Verstva in etika, Arheologija. V poklicnih in strokovnih srednjih šolah pa tudi pri interesnih dejavnosti npr. ogledi (razstav, študijskih knjižnic, sejmov ...), strokovne ekskurzije, raziskovalni tabor (ekologija), raziskovalna dejavnost, socialno delo, spominski pohodi, šolsko okolje (znamenitosti).

Zanimivo pa je, da učni načrt za zgodovino, ki je namenjen nadaljevanjem programu po pridobljeni srednji poklicni izobrazbi in pri programih srednjih tehniških in strokovnih šol, svetuje, da se 10 učnih ur, ki so namenjene poglobljanju znanja iz zgodovine strok, za katere se učenci šolajo, namenijo, če je le mogoče, lokalni zgodovini.³³

Preučevanje lokalne zgodovine

Učitelji bi lahko vključevali vsebine lokalne zgodovine v okviru domačega ali dodatnega dela učencev pri rednem pouku, v okviru krožkov, izbirnih predmetov, izbirnih vsebin, šolskih projektih, v okviru šole v narave itd.

Učenci naj bi se navajali na zbiranje podatkov v lokalnih knjižnicah, muzejih, arhivih, župnijah, matičnih uradih, šolah, tovarnah, društvih, internetu itd. Uporabljali bi časopise, fotografije, karte, ustne vire (npr. starejši prebivalci), telefonski imenik, popise prebivalstva, šolske kronike itd.

³⁰ Predmetni katalog – Učni načrt. Študij okolja. Izbirni predmet. Gimnazija. 70/105 ur. 8. 7. 1999, str. 8–9. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

³¹ Predmetni katalog – Učni načrt. Izbirni predmet. Likovno snovanje. Splošna in strokovna gimnazija. 210 ur. 18. 3. 1999, str. 3. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

³² Tudi v: Trškan, Družboslovne vsebine ..., str. 9.

³³ Katalog znanja. Zgodovina. (70 ur). Srednje strokovno izobraževanje. Poklicno-tehniško izobraževanje. 17. 12. 1998. <http://www.mszs.si/slo/> (12. 8. 2004). Katalog znanja. Zgodovina (140 ur). Srednje strokovno izobraževanje. 7. 7. 1998. <http://www.mszs.si/slo/> (12. 8. 2004).

Preučevanje lokalne zgodovine lahko poteka po treh metodah, ki so značilne za terensko delo: opazovanje, odkrivanje in postavljanje hipotez³⁴ ter po metodah, ki so značilne za problemsko in raziskovalno delo.

Tako najprej učenci na terenu ali v muzejih uporabljajo metodo opazovanja, ko natančno opazujejo, fotografirajo, rišejo dokaze. Pri metodi odkrivanja učenci iščejo dokaze, ki kažejo na spremembe ter poskušajo odkriti oz. ugotoviti razloge za te spremembe. Zadnja metoda terenskega dela je postavljanje hipotez oz. domnev, kjer učenci poskušajo sklepati, kaj naj bi se dogajalo v preteklosti, kako naj bi izgledalo itd.

Šolsko in domače delo pa lahko vključuje metodo reševanja problemov, kjer učenci poskušajo rešiti problemsko nalogo, najprej s pomočjo svojega znanja, potem s pomočjo drugih virov ter poskušajo rešitev tudi razumeti.³⁵ "Problem izzove radovednost, ta pa pri učencih sproži postopke mišljenja, tako da s svojo miselno aktivnostjo in po svoji spoznavni poti pridejo do rešitve zastavljenega problema."³⁶ Druga metoda pa je raziskovanje, kjer gre za simulacijo znanstvenega raziskovanja. "Učenci se na konkretnih primerih zgodaj uvajajo v znanstveno metodologijo, organizacijo raziskovanja ter obvladovanje posameznih tehnik in metod. Učijo se predvidevati ali postavljati hipoteze, samostojno opazovati, primerjati, urejati, razvrščati, analizirati, statistično obdelovati podatke in sklepati."³⁷ Končni rezultat pa je raziskovalna naloga, ki vključuje naslovno stran, kazalo, uvodni del z opredeljenim problemom, navedenimi hipotezami, opisanim postopkom raziskovanja, načinom zbiranja podatkov, glavni del s preglednim in sistematičnim prikazom dobljenih podatkov in razloženimi rezultati, zaključni del s sintetičnim ugotovitvami ter seznam literature s prilogami.³⁸

Tudi evropska priporočila predlagajo osebne raziskave ("Učence je treba spodbujati k osebni raziskovanju glede na njihovo raven in razmere ter tako krepiti njihovo radovednost in iniciativnost pri zbiranju informacij ter njihovo sposobnost za sintetiziranje glavnih dejstev."³⁹); skupinske raziskave ("Skupine učencev, razrede in šole bi bilo treba spodbujati k sodelovanju pri raziskovalnih projektih ali aktivnem učenju, tako da bi ustvarili možnosti za dialog ter za odprto in strpno primerjavo mnenj."⁴⁰) ter medpredmetni in multidisciplinarni pristop ("Učenje zgodovine bi moralo vedno izkoriščati izobraževalne zmogljivosti medpredmetnega in multidisciplinarnega pristopa z navezovanjem na druge predmete v okviru kurikulum kot celote, vključno s slovom, zemljepisom, družbenimi vedami, filozofijo ter humanistiko in naravoslovjem."⁴¹).

V povezavi z lokalno zgodovino in domačim krajem bi učenci lahko izvajali številne avtentične naloge, npr. izdajali lokalni časopis in pisali članke za različne rubrike; pripravili radijsko ali televizijsko oddajo; predvidevali ureditev šole, okolice, kraja glede

34 Metode opazovanja, odkrivanja in postavljanja hipotez so značilne za terensko delo pri zgodovini v Veliki Britaniji. Using historic sites. How to organize and carry out an effective group visit. English Heritage. In: Educational Pack. Information for teachers and educational group leaders. 2004/05. English Heritage, str. 8.

35 Strmčnik, France (1992). Problemski pouk v teoriji in praksi V: Cencič, Mira, Cencič, Majda. Priročnik za spoznavno usmerjen pouk (dalje: Cencič-Cencič, Priročnik ...). Ljubljana 2002, MK, str. 91.

36 Cencič-Cencič, str. 77.

37 Prav tam, str. 169.

38 Prav tam, str. 215–216.

39 Svet Evrope. Odbor ministrov. Priporočilo Rec(2001)15 o poučevanju zgodovine v Evropi enaindvajsetega stoletja. (Sprejeto 31. oktobra 2001 na 771. sestanku Odbora ministrov v sestavi namestnikov ministrov.), str. 6.

40 Prav tam, str. 6.

41 Prav tam, str. 6.

na različne potrebe, vizije in želje; načrtovali in predlagali spremembe prostorskih zasnov v domačem kraju; izdelali maketo, skico ali računalniško izdelan načrt za zgradbe ali celotno mesto; pripravili različne razstave s pomočjo fotografij, predmetov in drugih lokalnih virov; se vživali v igro arheologa, kustosa, raziskovalca, župana, turističnega vodiča, novinarja; pripravili žepni vodnik z nepoznanimi predmeti, spomeniki ali zgradbami domačega kraja itd. Elizabeth Lukas pravi: "Naloge življenja, ki čakajo nate, ne čakajo v prvi vrsti na tvojo sposobnost, ampak na to da se jim predaš."⁴²

Učenci bi torej morali najprej poznati tiste zgodovinske predmete, spomenike in zgradbe, ki so v njihovi bližini. Pri preučevanju lokalne zgodovine se najpogosteje preučujejo ulice, hiše in zgradbe, prostori, vrtovi in parki, družbeno življenje, predmeti, slikovno in pisno gradivo itd.

V nadaljevanju so predstavljena najpogostejša vprašanja, na katere učenci iščejo odgovore. Učenci poskušajo odgovoriti najprej na vprašanja: kaj, za kaj (npr. za kaj je ta predmet uporabljen), kako (npr. kako je bil narejen) in zakaj (npr. zakaj je bil narejen), šele nazadnje na vprašanja: kdaj, kdo, kje. Tako raziskovanje različnih virov pri pouku zgodovine poteka v štirih fazah. V prvi fazi učenci poskušajo odgovoriti na vprašanje: Kaj mi ta vir pove?; v drugi fazi: Kaj lahko domnevam in sklepam na podlagi tega vira?; v tretji fazi: Česa mi vir ne pove? in nazadnje pri četrti fazi: Katera druga vprašanja moram še postaviti?⁴³

Če učenci želijo izvedeti oz. raziskati ulice, potem najpogosteje odgovarjajo na vprašanja kot so npr.: Ali so kakšne nenavadne zgradbe na tej ulici?; Kateri so razlogi za takšne zgradbe?; Kakšne vrste zgradb so na ulici?; Katere gospodarske dejavnosti so bile na tej ulici?; Ali so kakšni dokazi, zakaj so bile te dejavnosti v tej ulici (npr. bližina postaje, trga ...)?; Katere ulice so se premaknile, zožile ali razširile (z uporabo kart)?; Katera so bila imena ulic?; Kateri so bil razlogi za različna imena? itd.⁴⁴

Učenci lahko preučujejo različne vrste hiš in zgradb, npr. zapore, bolnišnice, vrtce, šole, trgovine, cerkve, samostane, gradove, športne objekte, kmečke hiše, rojstne hiše, kovačnice, kašče, zidanice, mline, žage, sušilnice sadja, kozolce, rudnike itd. Zgradbe omogočajo preučevanje arhitekture, obrti, družbene in politične zgodovine, kulturne in gospodarske zgodovine kot tudi preučevanje načrtovanja in spreminjanja zgradb. Tako učenci ugotavljajo: Kaj lahko tipi zgradb povedo o razvoju v tej okolici?; Za kaj so bile zgrajene?; Iz česa je zgradba zgrajena?;⁴⁵ Ali so zgradbe iz istega časa?; Koliko je stara zgradba?; Ali se je zgradba spremenila od takrat ko je bila zgrajena?; Zakaj je prišlo do sprememb?; Ali je zgradba kot ostale v bližini? Kaj nam povedo zgradbe o ljudeh, ki so živeli ali delali v njih?; Zakaj je bila zgrajena?; Zakaj se je ohranila?;⁴⁶ Zakaj je neka zgradba zaščitena?; Kaj je potrebno storiti, če se npr. kakšna pomembna zgradba podira? ipd.

Še bolj natančno pa lahko učenci preučijo prostore v zgradbah, kjer ugotavljajo: Kako se je prostor oz. kraj spremenil?; Kako je izgledal in kako to vemo?; Kdo je živel v prostoru?; Kdo je uporabljal ta prostor in kako vemo?; Kaj prostor pove o načinu

⁴² Cencič-Cencič, Predgovor.

⁴³ Davies, Peter idr. *Enlivening secondary history. 40 classroom activities for teachers and pupils.* London – New York 2003, RoutledgeFalmer, str. 55.

⁴⁴ Fowler, Simon. *Starting out in local history* (dalje: Fowler, Starting ...) Newbury, Berkshire 2001. Countryside books, str. 13. Lahko pa nadaljujejo s preučevanjem tudi prometnih povezav, npr. preučijo razloge in posledice za gradnje avtocest, železnic, predorov, mostov ipd.

⁴⁵ Fowler, Starting, str. 13, 15.

⁴⁶ Davies, Julie, Redmond, Jason. *Coordinating history across the primary school. The subject leader's handbook.* London-Bristol 1998: Falmer Press, str. 53.

življenja in obdobju?; Kako je ta prostor povezan z drugimi lokacijami, ali je edinstven, ali so še drugi s katerimi ga lahko primerjamo?; Kje so še drugi dokazi, ki so povezani s prostorom?;⁴⁷ Za kaj se je uporabljal prostor?; Kateri so dokazi, kako so ljudje preživljali prosti čas (npr. kipi, slike, fotografije, knjige ...) ipd.

Tudi preučevanje vrtov in parkov je zanimivo za učence. Lahko se pogovarjajo o domačem kraju, poskušajo ugotoviti, kaj jim je všeč in kaj ne ter kaj bi bilo potrebno spremeniti. S terenskim delom si ogledajo, če vse deluje (npr. smetnjaki, koši za smeti, stranišča, urejenost, čistost, varnost ...). V diskusijah lahko poskušajo dogovoriti na naslednja vprašanja: Zakaj je potrebno ohraniti in varovati okolje?; Kdo ima kaj od tega?; Kdo ureja, skrbi in načrtuje krajevne parke?; Kako bi uredili določen prostor za park, vrt ipd.?; Kakšne bi bile posledice novih gradenj (npr. trgovskega centra, športnega centra ipd.)?

Največ različnih možnosti in tudi medpredmetnega povezovanja pa nudi preučevanje družbenega življenja, kjer učenci lahko preučujejo: kavarne, klube, lokale, društva, pomembne osebnosti, zdravstveno varstvo, ljudsko zdravilstvo, proslave, praznovanja državnih praznikov, pregovore in vraže, žaljivke, hišne kronike, izseljence, priseljence, vremenske posebnosti, naravne nesreče itd.⁴⁸

Najpogosteje pa se učenci srečujejo z različnimi predmeti, slikovnim ali pisnim gradivom, ki spodbujajo pri učencih motivacijo in radovednost. Tako lahko poskušajo odgovoriti na naslednja vprašanja, ki se nanašajo na predmete: Kaj je to?; Iz česa je?; Kako je izdelan?; Kakšna je bila njegova funkcija?; Kako deluje?; Koliko naj bi bil star?; Kje je bil narejen?; Kje je bil najden?; Kaj predmet pove o osebi, družbi, času, tehnologiji? itd.⁴⁹

Za slikovno gradivo pa poskušajo odgovoriti na vprašanja kot so: Kaj je hotel avtor, da se vidi na sliki?; Kaj na sliki se lahko uporabi za opis dogodkov?; Kaj je na sliki?; Kdo?; Kje?; Kdaj?; Kaj je v ozadju, v ospredju in v sredini?; Kakšna je vsebina?; Kdo je ustvaril sliko?; Za koga?; Kakšen učinek naj bi imela slika?; Kakšna je vrednost slike?; Kaj slika sporoča? itd.⁵⁰

Zanimiva so vprašanja za pisno gradivo: Kdaj je nastalo?; Kako vemo, kdaj je bilo napisano?;⁵¹ Kdo je avtor?; Kaj je avtor po poklicu?; Kaj pove?; Česa ne pove?; Kaj bi lahko vplivalo na njegove ideje?; Kakšna je vrsta besedila?; Zakaj je bil napisan?; Za koga je bil napisan?; Ali avtor pretirava ali pomanjkljivo navaja podatke?; Ali namerno pretirava in namerno pomanjkljivo navaja podatke?; Kakšen je njegov namen?; Kateri dogodki so se zgodili v tem času, ko je bil napisan?; Kako zanesljiv je kot dokazno gradivo za zgodovino? itd.⁵²

47 Using historic sites. How to organize and carry out an effective group visit. English Heritage. In: Educational Pack. Information for teachers and educational group leaders. 2004/05. English Heritage, str. 10.

48 Primer natančnega in sistematičnega preučevanja lokalne zgodovine je: Stražar, S.. Ob bregovih Bistrice. Od Rodice do Duplice z okolico. Radomlje 1988: Krajevna skupnost Radomlje.

49 Kerrigan, Sonja. Creating a Community School Museum: Thery into Practice. V: International Journal of Historical Learning, Teaching and Research 2001, Volume 2. Number 1. December 2001. <http://www.ex.ac.uk/historyresource/journalstart.htm> (4. 9. 2004).

50 Vprašanja so iz: Trškan, D.. Sodobno pisno preverjanje in ocenjevanje znanja pri zgodovini v srednji šoli na izbranih temah 20. stoletja. Ljubljana 2003: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, str. 72 (dalje: Trškan, Sodobno ...).

51 Using the Historic Environment. Practical ideas and activities for teachers. In: English Heritage. 1995/96. Education Service, str. 17.

52 Vprašanja so iz: Trškan, Sodobno ..., str. 66.

Pogosto pa učenci uporabljajo za preučevanje lokalne zgodovine tudi različne časopise. Pri časopisih se postavijo posebna vprašanja kot npr.: Ali izhaja časopis dnevno, tedensko, mesečno?; Ali je informativni časopis ali izraža mnenja?; Kdo so glavni bralci?; Na kateri strani je objavljen dogodek?; Koliko prostora zavzema?; Ali članek vsebuje tudi slikovno gradivo?; Ali je komentar ločen od besedila?; Ali besedišče razkriva kakšno ideologijo?; Ali je ton nevtralen, neoseben, ironičen ali čustven?; Ali je sporočilo dogodka popolno?; Kakšne so podobnosti med časopisi?; Kakšne so razlike?; Kako je bil v tistem obdobju dogodek viden oz. zapažen?; Kako je predstavljen danes? itd.⁵³

Če povzamemo, se lahko preučujejo različna bivališča (gradovi, trdnjave, obzidja, kmečke hiše, meščanske hiše, mestne hiše ...); umetniške stvaritve in dela (freske, ikone, umetniške slike; nagrobni kamni, kužna znamenja, spominske plošče, spomeniki znanih osebnosti in dogodkov); verski objekti (cerkve, samostani, kapelice), ljudska umetnost (rokodelski in obrtni izdelki, npr. panjske končnice, koši, suha roba, čipke itd.), tehnična dediščina (stare lokomotive, stroji, avtomobili ...), stanovanjska oprema, predmeti itd.

Preglednica št. 5: Teme za preučevanje domačega kraja⁵⁴

NARAVNO-GEOGRAFSKE TEME	relief, podnebje, vodovje, prsti, živali, rastline ...
DRUŽBENO-GEOGRAFSKE TEME	naselja (mestna in podeželska), kmetijstvo (poljedelstvo, živinoreja, sadjarstvo, vinogradništvo ...), industrija (železarstvo, kemična, elektro, strojna, živilsko predelovalna, lesna, tekstilna, papirna, kovinsko predelovalna, kemična ...), promet (cestni, železniški, letalski, pomorski), trgovina, prevozna sredstva, prebivalstvo, selitve, begunci, zaposlovanje, turizem (hoteli) ...
NARAVNA DEDIŠČINA	parki, jezera, reke, gore, hribi, korita, slapovi, naravni rezervat, naravni spomeniki, kraške jame, vrelci termalne vode ...
KULTURNA DEDIŠČINA	stavbarstvo, bivanje – stanovanja, gradbeni material, šege, navade, domača obrt (čipkarstvo, klekljarstvo, suhorobarstvo ...), noša, koledar, narečja, prazniki, godci, pripovedke, pregovori in reki, ljudsko zdravilstvo, kovačnice, kašče, zidanice, mlini, žage, sušilnice sadja, gostilne ...
DRUŽBENO-SOCIOLOŠKE TEME	vrstniki, mediji, šola in izobraževanje, družina, otroštvo, vrednote, državljanstvo, volitve, denar, brezposelnost, podjetja, sindikati, socialno zavarovanje, zdravstveno zavarovanje, globalizacija, človek in narava, osebnost, politične stranke, cerkev in religije, potrošništvo, poklici, ekološka kriza, vzorniki, prehrana mladih, kultura, uporaba računalnika, uporaba mobilnih telefonov, televizija, radio, časopisi, bolnišnice, zdravstveni domovi, pošta, klubi, dobrodelne ustanove, vedenje in komuniciranje, človekove pravice ...

⁵³ Histoire 1re (1994). Collection J. Marseille. Nathan, str. 306 V: Trškan, Sodobno ..., str. 67.

⁵⁴ Tudi že v: Trškan, Danijela (2004). Družboslovne vsebine ..., str. 17.

KULTURNO-UMETNIŠKE TEME	kiparstvo, slikarstvo, arhitektura, književnost, izobraževanje, jezik, šport, gledališča, koncerti, prireditve, pevski zbori, društva, plesi, kulturni domovi ...
OKOLJE-VARSTVENE TEME	prenaseljenost, nesreče (požari, potresi, vremenske posebnosti ...), prva pomoč, viri onesnaževanja zraka (vode, tal), varstvo okolja, varstvo naravne in kulturne dediščine, odlagališča odpadkov, preskrba s pitno vodo, kanalizacija, vpliv človeka na okolje ...
NAČINI ŽIVLJENJA	prehrana, oblačila, higiena, bolezni, družina, ženske in moški, otroci, oprema stanovanj, ogrevanje in osvetljava, razvedrilo in prosti čas, bolezni, počitniške hišice, vrtovi ...

Zaključek

Na podlagi analize različnih učnih načrtov za osnovno in srednjo šolo lahko ugotovimo, da je lokalne zgodovine malo v učnih načrtih, več je učnih vsebin povezanih z domačim krajem oz. več je vsebin, ki se lahko tudi navezujejo na domače okolje. Več možnosti nudijo t.i. izbirni predmeti v osnovni ali srednji šoli, ki lahko vključujejo tudi vsebine povezane z domačim krajem oz. lokalno zgodovino.

Edini primer, kjer pa je lokalna zgodovina tudi ena od širših tematik v učnem načrtu, pa je pri predmetu Zgodovina v okviru Družboslovja v strokovnih šolah. Vloga lokalne zgodovine je precejšnja, saj učenci:

- "pridobijo zgodovinska znanja, ki jim bodo koristila pri njihovem poklicu;
- ob študiju primerov spoznajo pomen slovenske kulturne dediščine, jo ovrednotijo in razvijajo zavest o slovenski narodni identiteti;
- spoznajo položaj in vlogo kraja v širšem prostoru;
- seznanijo se s pomembnimi osebnostmi in njihovimi stvaritvami;
- ovrednotijo kulturno dediščino, pridobivanje evropskih kulturnih in civilizacijskih življenjskih vrednot."⁵⁵

V primeru, da bi bila lokalna zgodovina sestavni del vseh učnih načrtov za zgodovino; bi morali učitelji sistematično načrtovati in spremljati, npr. kako učenci sledijo razvoju domačega kraja, ali razumejo zakonitosti razvoja; kakšna je njihova predstava o razvoju domačega kraja ali pokrajine; ali zmorejo povezovati različne oblike terenskega dela; kakšen odnos imajo do kulturne dediščine; ali razumejo pomen posameznih osebnosti v razvoju domačega kraja itd.⁵⁶

Lokalna zgodovina oz. vsebine, ki so povezane z domačim krajem, pa so sestavni del tudi državljanske kulture in vzgoje. Tako v številnih učnih načrtih v osnovni in srednji šoli učni cilji predvidevajo, da učenci: "spoznavajo vrednote in enkratnost slovenske pokrajine, razvijajo ljubezen in spoštovanje do slovenske naravne in kulturne dediščine in pripadnost slovenski državi"⁵⁷ pri geografiji; so sposobni "za vraščanje v družinske in krajevne skupnosti, narodno in državljansko skupnost"⁵⁸ pri državljanski vzgoji in etiki; "ob zgodovinskih primerih razvijajo dojemljivost za vrednote, pomembne za avtonomno

55 Otič, Marta. Priročnik za učitelje družboslovja. Zgodovina. Ljubljana 2000: MK, str. 17.

56 Prav tam, str. 19.

57 Učni načrt. Geografija. 6., 7., 8. in 9. razred osnovne šole. 29. 10. 1998, str. 6. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

58 Učni načrt. Državljska vzgoja in etika. 7. in 8. razred osnovne šole. 14. 1. 1999, str. 5–6. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

skupinsko delo in življenje v pluralni ter demokratični družbi (strpnost, odprtost, miroljubnost, strpno poslušanje tujega in argumentiranje svojega mnenja, medsebojno sodelovanje, spoštovanje temeljnih človekovih pravic in dostojanstva)"⁵⁹ pri zgodovini; "spoznajo in razumejo pomen temeljnih človekovih in otrokovih pravic ter odgovornosti; razumejo pomen sodelovanje med ljudmi; spoznajo načine in oblike sodelovanja, tekmovanja, nasprotovanj, konfliktov ter reševanja konfliktov"⁶⁰ pri družbi; "spoznavajo in vrednotijo naravne, družbene, gospodarske in politične osnove za razvoj turizma, zlasti naravno in kulturno dediščino v domačem okolju in v Sloveniji in ob tem pridobivajo nacionalno samozavest in ponos"⁶¹ pri turistični vzgoji; se navajajo "na varovanje in ohranjanje umetnostne dediščine, na vrednotenje sprememb na spomenikih in na oblikovanju stališč glede možnosti za uveljavljanje skrbi (individualne, kolektivne) za umetnostne spomenike"⁶² pri umetnostni zgodovini; se zavedajo, "da je jezik najpomembnejši del kulturne dediščine in s tem temeljna prvina človekove osebne in narodne identitete"⁶³ pri slovenščini; "razvijajo osnovna stališča in vrednote (spoštovanja naravne in kulturne dediščine, obzirnosti, varčnosti, solidarnosti) potrebne za varovanje in izboljšanje (svojega neposrednega in širšega) okolja ter na njegovo ohranjanje prihodnjim generacijam"⁶⁴ pri okoljski vzgoji; razvijajo "pripravljenost za odgovorno ravnanje v demokratični družbi, v šolski in lokalni skupnosti"⁶⁵ pri državljanski kulturi v osnovni šoli; "spoznavajo slovensko ljudsko in umetno glasbeno ustvarjalnost in se zavedajo njenega pomena za ohranjanje narodne samobitnosti"⁶⁶ pri glasbi; zavedajo se, "da je slovenski jezik temeljna prvina njihove osebne, nacionalne in državljanske identitete, skupaj s književnostjo pa tudi najpomembnejši del slovenske kulturne dediščine; tako si oblikujejo svojo narodno in državljansko zavest"⁶⁷ pri slovenščini v srednji šoli.

59 Učni načrt. Zgodovina. 6., 7., 8. in 9. razred osnovne šole. 29. 10. 1998, str. 6. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

60 Učni načrt. Družba. 4. in 5. razred osnovne šole. 29. 10. 1998, str. 6. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

61 Učni načrt za izbirni predmet. Turistična vzgoja. Tretja triada. 1. 6. 2000, str. 4. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

62 Učni načrt za izbirne predmete. Umetnostna zgodovina: Kaj nam govorijo umetnine; Življenje, upodobljeno v umetnosti; Oblika in slog. 7., 8. in 9. razred. 14. 1. 1999, str. 5. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

63 Učni načrt. Slovenščina. 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9. razred. 29. 10. 1998, str. 9. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

64 Učni načrt za izbirne predmete. Okoljska vzgoja. 7., 8. in 9. razred. 13. 5. 1999, str. 7. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

65 Učni načrt. Državljska kultura. Izbirni predmet v osnovni šoli. 9. razred. 15. 3. 2001, str. 4. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004).

66 Predmetni katalog – Učni načrt. Glasba. Gimnazija. 70. ur, str. 2. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

67 Predmetni katalog – Učni načrt. Slovenščina. Gimnazija. 560 ur. 26. 3. 1998, str. 2. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).

Ne samo različni primeri iz slovenske preteklosti in sedanjosti, ampak tudi različni primeri iz krajevne preteklosti in sedanjosti usposabljaajo učence "za globljo in dosledno povezavo s širšimi zgodovinskimi pojavi ter njihovo strnitev v logično, pregledno celoto"⁶⁸ ter s tem prispevajo k oblikovanju sedanje slovenske narodne zavesti in identitete.⁶⁹

68 Weber, Tomaž. Teorija in praksa pouka zgodovine v osnovni šoli. Ljubljana 1981: DZS, str. 13.

69 Učni načrt. Zgodovina. 6., 7., 8. in 9. razred osnovne šole. 29. 10. 1998, str. 5. http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/ucni_nacrti/os/default.asp (14. 8. 2004). "Glede na dosedanje zgodovinsko izkušnjo Slovencev (pa tudi drugih narodov) ima zgodovina pomembno vlogo tudi pri oblikovanju narodne zavesti in narodne identitete." Predmetni katalog – Učni načrt. Zgodovina. Gimnazija. 280 ur. 26. 3. 1998, str. 2. <http://www.mszs.si/slo/solstvo/ss/programi%202003/slo/solstvo/ss/programi/default.htm> (23. 8. 2004).